

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА КНЕЗА ВУКОСЛАВА ХРВАТИНИЋА КОЈОМ СЕ
УТВРЂУЈЕ ИЗМИРЕЊЕ ВУКА, СИНА ОБРАДА, И ЊЕГОВИХ
СРОДНИКА ИЗ САНИЦЕ**

Саница, 1315.

Сажетак: Кнез Вукослав Хрватинић, син кнеза Хрватина и господар Жупе Бањица, потврђује да су се пред њиме, тројицом племенитих људи и двојицом пристава измирили Вук, син Обрада, и његово „племе“ из Санице, који су били у спору. Повељом се одређује да нико не сме прекршити споразум, а уколико би неко из „племена“ нашкодио Вуку, био би дужан да суду уплати 100 марака, од којих 50 иде „господину“ (вероватно кнезу Вукославу или његовом сизерену), а 50 самом Вуку.

Кључне речи: Вукослав Хрватинић, Вук Обрадовић, Саница, Лушци, Жупа Бањица, 1315. година, XIV век, повеља, дипломатика, латински језик.

Околности у којима је настала ова повеља у ширем смислу већ су описане у раније објављеном раду.¹ Вреди поново напоменути само да су Хрватинићи од почетка XIV века своје поседе држали као вазали хрватских Шубића Брибирских и славонских Бабонића, у чијем су окриљу деловали. Кнез Хрватин Стјепанић умро је између 1305. године, када се последњи пут директно помиње, и 1315. године када је, по свему судећи, издата овде анализирана исправа, на основу које можемо закључити да једно од породичних средишта (вероватно основни посед) – Жупу Бањицу, држи његов син, највероватније најстарији, кнез Вукослав Хрватинић.² Док је Вукослављева повеља о ослобођењу сина Јурја Хранићевог из 1325. настала у несређеним политичким околностима, то није био случај са документом који се на овом месту приређује. Нема

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com.

¹ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава Хрватинића којом даје слободу сину Јурја Хранићевог и Марице*, ГПБ 10 (2017) 69–75.

² Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 45–46; *HBL* 5, Zagreb 2002, 725–726, 728–729 (Р. Ћошковић); Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–70.

сумње да су Хрватинићи тада још увек стајали под заштитом и врховном влашћу великаша из Хрватске и Славоније.³

Због значаја и снаге бана Павла Брибирског (умро 1312) и три сачуване Павлове повеље Хрватину Стјепанићу, у историографији се, углавном, узимало да су Хрватин и његови потомци били примарно под влашћу Шубића.⁴ Међутим, ако је то и био случај до 1312. године, то није у потпуности тачно за период који је након тога уследио. Младен (Младин) II Брибирски, син бана Павла, задржао је током првих година своје самосталне власти већи део очевих поседа, али и његовог ауторитета. Са друге стране, Бабонићи су имали јак утицај на пограничне босанске територије још од краја XIII века, јер су држали велике поседе у непосредном суседству Босне, а у тзв. Доњој Славонији су им се налазиле и централне баштине. Родбинским и другим везама са Котроманићима и великашима дошли су и у посед неких територија босанске државе (нпр. Жупе Земуник). Стога је вероватно да су од средине друге деценије XIV века, ако не и раније, Хрватинићи били и под њиховим утицајем, посебно у својој централној Жупи Бањици, која се налазила уз доњославонску, бабонићку Жупу Сану.⁵ Младен II могао је, као хрватски бан, 1315. бити врховни сизерен бањичког кнеза Вукослава, али су непосредније везе са њим могли остварити ближи Бабонићи, чији је представник Стјепан V тада био славонски бан.⁶ Управо зато се, у каснијој повељи босанског бана Стјепана II Котроманића, наводи да је Вукослав напустио „хрватског господина и Бапшиће“, тј. Брибирце и Бабониће.⁷ Повеља о парници Вука Обрадовог и његових сродника сачувана је у архиву кнезова Благајских (потомака Бабонића),

³ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 71–74.

⁴ Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, Zagreb 1910, 3–4, 80, 96–97; М. Ančić, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV stoljeću*, Zadar–Mostar 1997, 90–91, 94–96, 155; Н. Исаиловић, *Повеља бана Павла Шубића и његових синова кнезу Хрватину Стјепанићу*, ГПБ 3 (2010) 11–27; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 28, 40–49.

⁵ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 40–41, 43, 45–48; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 72–74. О северној граници Босне видети и рад: М. Благојевић, *Северна граница босанске државе у XIV веку*, Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена, Београд 1995, 59–76.

⁶ Н. Kekez, *Pod znamenjem propetog lava : povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*, Zagreb 2016, 40, 45–46, 122–139, 427.

⁷ М. Ančić, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001, 39–40, 60; Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића којом даје кнезу Вукославу Хрватинићу жупе Бањицу и Врбању*, ГПБ 1 (2008) 11–22; Н. Kekez, *Pod znamenjem propetog lava*, 91–92, 100.

што такође сведочи да се радило о времену када је овај род био, на неки начин, надређен Хрватинићима у Жупи Бањица.⁸

Као што је на другом месту раније истакнуто, Вукослав Хрватинић није, попут оца, био кнез Доњих Краја, већ се његово кнештво у територијалном смислу односило на Жупу Бањицу (вероватно са Лушцима), а можда и Врбању, пошто ће му те две жупе касније потврдити босански бан због признавања врховне власти Котроманића и повратка у окриље Босне.⁹ Постоје, додуше, и мишљења да су све до 1326. непосредну власт у Врбањи имали Бабонићи. Лајош Талоци је, у својој студији, позивајући се управо на повељу из 1315. године, навео да је Вукослав у својој жупи, на баштинском поседу, имао готово банску, самосталну власт, иако му је формални господар био хрватски бан из рода Шубића.¹⁰ Није се, међутим, радило ни о каквим банским овлашћењима, већ о нормалном обичају да господар жупе или жупаније председава једноставнијим суђењима на својој територији, било да му је она баштинска или поверена на управу од стране владара. Тај обичај је документованији у средњовековним изворима угарске провенијенције, а посебно у онима са територије Хрватске.¹¹ Међутим, врло је вероватно да је слично било и у Босни, што се, посредно, може уочити на примеру исправе о уступању дела имовине Берислава Скочића Бeroју Добрковићу у Жупи Земуник, која је тада (1323) већ признавала босанску власт.¹² Такви маноријални или жупанијски судски столови били су, свакако, уобичајени.

Нада Клаић је, пак, оцењивала да се Вукослав још у време бана Павла Брибирског вратио у верност Котроманићима, који су њему и оцу

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomataikai Levéltár (= MNL–OL, DL) 66496; L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex Diplomaticus Comitum de Blagay 1200–1578*, Budapest 1897, 79; *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Напомињемо да је Вук, син Обрада, у ранијим издањима често навођен и као Вук Обрадовић.

⁹ Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II*, ГПБ 1 (2008) 11–22; иста, *Повеља бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје своју „вјеру господску“*, ССА 7 (2008) 51–58; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 72–74.

¹⁰ Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arhiva*, GZM 18 (1906) 421; L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 48.

¹¹ М. Ančić, *Na rubu Zapada*, 147–148; М. Rady, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, Houndmills 2000, 40–44, 58–61, 162–169.

¹² Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406, 416; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13; V. Jovanović, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, Radovi Naučnog društva NR BiH 2 (1954) 242–243.

му Хрватину одузели наслов кнезова Доњих Краја. Такође је мислила и да су глобе прописане у овој и у повељи о поседу Берислава Скочића ишле босанском бану, иако су (у оба случаја) можда ишле и господару жупе.¹³ Међутим, у тренутку настанка ове исправе, кнез Вукослав је готово сигурно деловао унутар угарског (хрватског или славонског) правног система, па би, у случају да је „господин“ који је примао глобе био бан, то 1315. највероватније био славонски бан Стјепан V Бабонић или, можда, хрватски бан Младен II Шубић. Поседи Вукослављеве гране Хрватинића наћи ће се опет у склопу Босне тек око 1326/1327. године, када је дошло до неуспеле побуне Бабонића против власти угарског краља Карла Роберта.¹⁴ Та грана ће се трајно изневерити Котроманићима и Босни тек после смрти кнеза Вукослава, у време бана Твртка.¹⁵ Иако је Талоци преувеличао степен аутономије кнеза Вукослава, ипак треба признати да је он господарио Жупом Бањицом као домаћи, примарни предводник локалне властеоске заједнице. Тај положај је имао и у окриљу угарске и у окриљу босанске државе.

У досадашњим издањима ове исправе долазило је до опречних података о њеној датацији. Иако иза свих издања стоје Лајош Талоци и његови сарадници, чини се да су они или располагали са две различите верзије повеље или су направили грешке у издању. О могућности постојања вишеструких примерака више речи биће касније (у одељку о опису повеље), а за сада је довољно поменути да нам се ипак чини вероватнијим да је права датација 1315, а не 1305. година. Примерак којим ми данас располажемо недвосмислено наводи 1315. годину, што је логичније јер је у документу назначено да је Вукослављев отац, кнез Хрватин, покојни, а он се последњи пут помиње као жив у фебруару 1305. године. Осим ако није умро неколико месеци након издавања те повеље, вероватније је да је 1315. исправна година. Користећи различита Талоцијева издања, историчари су бирали једну од две навођене године (каткад вођени логичким промишљањем, а каткад услед познавања само једног или другог издања), наводили обе или чак, писали познију годину, позивајући се на издање у коме стоји ранија датација. Око тог питања су

¹³ N. Klaić, *Iz problematike srednjovjekovne povijesti Bosne*, Prilozi II u Sarajevu 14–15 (1978) 68; ista, *Srednjovjekovna Bosna. Politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)*, Zagreb 1989, 204–206, 229–230.

¹⁴ С. Ђирковић, *Историја Босне*, 84–88, 359; М. Анчић, *Ратња клатна*, 49, 51, 113–119; Ј. Мрغيћ-Радојчић, *Доњи Краји*, 44–50; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–75.

¹⁵ Ј. Мрغيћ-Радојчић, *Доњи Краји*, 67–68.

настајала и мања спорења, али без посебне аргументације, јер се нико није позабавио разјашњењем ове дилеме.¹⁶

Најзад, треба рећи неколико речи о правном чину документа и његовом значају. Исправа заправо представља судску белешку о окончаном спору Вука, сина Обрада, и његових сродника из Санице, издату у форми повеље кнеза Вукослава Хрватинића, као господара жупе и, сходно томе, председавајућег локалног суда. Како скоро сви доступни подаци, односно примери везани за правне процедуре на локалном нивоу у Босни потичу из докумената који су настали у окружењу Хрватинића, и то у првој половини XIV века, тешко је рећи да ли се радило о општебосанској пракси или о специфичностима Доњих Краја као подручја које је дуго клизило између босанске и угарске власти.¹⁷ Иако је вероватније да се радило о општијој пракси, тешко је изнети поуздан закључак. У време издавања ове судске белешке, кнез Вукослав је, као што смо истакли, вероватно био под врховном влашћу хрватских Шубића Брибирских и јаким утицајем славонских Бабонића. Исправу је издао на латинском језику, према формулару сродном оном који је коришћен за угарске племићке исправе, а предвиђена је и световна санкција у форми казне у новцу, што је такође била угарска пракса. Чињеница да се као новчана обрачунска јединица спомиње марка такође појачава вероватноћу да је Вукослав био везан пре свега за Славонију.¹⁸

¹⁶ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba. (1350.–1416.)*, Zagreb 1902, 9–10, 243–244; isti, *Iz Arkiva u Körmendu*, Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 7 (1905) 216; J. Радонић, *Thallóczy Lajos. Tanulmányok a bosnyák bánóság kezdetéről fõtekintettel a körmendi levéltár okleveleire (Értekezések a Történeti Tudományok körébõl. Kiadja a magyar tud. Akademia XX kot. 5 sz) Budapest 1905. 8. Cmp. 69*, *Летопис Матице српске* 236 (1906) 106–107; M. Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske државе*, Sarajevo 1982, 40; *Enciklopedija Jugoslavije* 5 (Hrv–Janj), Zagreb 1988, 151 (A. Babić); *HBL* 5, 728 (P. Čošković). Јован Радонић је, поведен Талоцијевим издањем из 1905. године, исправљао Ферда Шишића који је навео да је кнез Хрватин умро нешто пре 1315. године, тврдећи да је Талоци установио да Стјепанићева смрт пада у 1305. годину. Са друге стране, Шишић и Вего су погрешно схватили да је кнез Вукослав тај који се измирио са Вуком, сином Обрада, и његовим сродницима. Занимљиво, у једном ранијем раду, Вего не прави ту грешку коју, касније, очито преузима од Шишића (M. Vego, *Postanak imena Bosanska krajina*, Pregled: časopis za društvena pitanja 66/2 (1976) 188).

¹⁷ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406, 436; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, 417–418; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik IX*, Zagreb 1911, 238; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13, 327–328; H. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–89.

¹⁸ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 405–406; L. Thallóczy, *Studien*, 12–13; T. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik XVII*, Zagreb 1981, 397–398; H. Исаиловић, *Повеља кнеза*

У вези са тим, поновимо још једном да је овде приређени примерак исправе сачуван у архиву Благајских – наследника Бабонића.

За сроднике Вука Обрадовога користи се термин *generatio*, такође према угарском моделу, који означава заједницу ширу од породице, а можда и рода, и углавном се преводи са „племе“, мада би се, теоријски, могао поистоветити са братством, односно босанском „братијом“.¹⁹ Други, процедурални елементи, можда су били шире распрострањени, иако су и они у земљама угарске круне боље документовани. Присутни племенити људи били су представници локалне, ниже властеле, који су се, заједно са кнезом Вукославом, старали о правди. Они су својеврсни „добри људи“ Жупе Бањице и евентуално суседних жупа, односно подручја које је Вукослав контролисао.²⁰ Уз њих не иду никакве титуле, што доказује да се ради о нижем племству.²¹ Исто важи и за приставе (гаранте), који су имали сличан статус, али другачију улогу.²²

Помен једног присутног властелина и једног пристава *de Lusac*, наводи на дилему дали се ради о људима из Лужачког поља, северозападно од Санице или, пак, о Жупи Лужац (Лушци) која се налазила јужно од Жупе Бањице, око изворишта Сане. У потоњем случају, занимљиво је напоменути да се, према повељи Стјепана II Вукославу Хрватинићу из око 1326. године, кнез Вукослав вратио у верност босанском бану из Жупе Лушци, због чега је могао превести верне људе одатле на потврђене му поседе (тј. жупе Бањицу и Врбању) током десет година. Три рода (Калошевићи, Бенковићи и Дивјеновићи) наведени су као они који нису хтели приступити Босни. Повеља из 1315. године на неки начин

Вукослава, 73.

¹⁹ Видети одељак *Установе и важнији појмови*.

²⁰ М. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41–44, 62–66, 164–166. Више о добрим људима у средњовековној Србији, Босни и шире у: М. Ивановић, „Добри људи“ у *српској средњовековној држави*, Београд 2017.

²¹ Да ли се радило о градокметима Кључа, тешко је рећи, али то је мало вероватно јер се помиње и племић из нешто удаљенијих Лужаца. V. Jokanović, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, 242–243; М. Rady, *Nobility, Land and Service*, 79–85; Е. В. Halász, S. Miljan, *Diplomatarium comitum terrestrium Crisiensium (1274–1439)*, Budapest–Zagreb 2014, 69–101.

²² V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 1149–1155; М. Костренчић, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XV века*, Београд 1930, 60–63; *ЛССВ*, 587 (А. Веселиновић).

указује да су Лушци и тада били у рукама или под утицајем Вукослава Хрватинића.²³

Све у анализираној повељи поменуте личности нису познате из других извора, што потврђује да се ради о локалним угледницима. Сам Вук Обрадов и његово „племе“ из Санице, можда су били тек слободно становништво наведеног насеља, а можда су и они припадали слоју најнижег племства. Како уз њих није наведен епитет „племенитих људи“ (*nobiles viri*), није лако дати коначну оцену њиховог статуса.²⁴ Најзад, вреди поменути да је ово један од занимљивих примера својеврсне медијације и судског помирења. Иако се процес одвијао у време угарске врховне власти над Жупом Бањица, вероватно се слична пракса дешавала и у време босанске власти.

Опис повеље

Документ, који представља оригинал, данас се чува у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у тзв. Предмочачкој збирци (Mohács Előtti Gyűjtemény) под сигнатуром Diplomatai Levéltár (DL) 66496.²⁵ Првобитно је припадао породичном архиву кнезова Благајских (Gr. Blagay család levéltára), који се неко време налазио у Мађарском народном музеју, пре него што је пренет у тадашњи Мађарски државни архив у коме се водио у секцији Q, као фонд бр. 45. Стара сигнатура повеље која се овде анализира била је Q 45/119. Приложено издање приређено је на основу дигиталних фотографија начињених у Мађарском националном архиву.

Повеља је исписана на омањем комаду пергаментa, не сасвим правилно исеченом, који, према оријентацији текста, има облик положеног правоугаоника.²⁶ Димензије су око 120 мм по дужини (од чега на плику отпада око 15 мм), односно око 187 мм по ширини. Текст је исписан на глаткој страни пергаментa, која је беле боје, док је спољашња, груба страна, местимично задрљана. Документ је био пресавијен два пута по

²³ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 42–43; Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II*, ССА 7 (2008) 52–55.

²⁴ V. Jokanović, *Prilog izučavanju bosanskog feudalizma*, 242–243.

²⁵ *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Погледати и интернет портал: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/>.

²⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 174, 196–198 (докторска дисертација у рукопису).

ширини (од чега је доњи хоризонтални преклоп представљао плику) и два пута по дужини, ка унутра, чиме је подељен на девет неједнаких поља (шест са савијеном пликом).

Текст, на латинском језику, исписан је у 12 редова, мастилом загасито смеђе боје, које је местимично тамних нијанси које вуку на црну боју, а местимично је избледело.²⁷ Текст је тесно упакован на пергамент малог формата, на коме нема трагова линирања. Горња маргина готово да не постоји и износи свега неколико милиметара. Десна је неравномерна – негде текст иде до ивице пергаментa, а негде је увучен до 10 мм. Лева маргина је релативно правилна и износи око 10–12 мм. Испод текста остаје око 10 мм неисписаног простора, односно око 22–25 мм са отвореном пликом.²⁸ Плика је мала и деформисана услед тежине печата. Због премало простора, печатни прорези су начињени кроз део текста који, уједно, делимично прекрива склопљена плика. Коришћено писмо је необично. Ради се о својеврсном мешовитом облику између канцеларијске и курзивне готице, који још садржи елементе позне каролине (нпр. високо *s*), али то није облик најтипичнији за Угарску крајем XIII и почетком XIV века којим је исписана нпр. повеља кнеза Вукослава из 1325. године.²⁹ Наизглед читко, ово писмо има необичну морфологију, која истраживача повремено збуњује.

У тексту постоји пуно нејасних места, грешака, језичких непрецизности и нестандардних облика. На појединости ће бити указано у самом издању, а на овом месту треба поменути да се ради о неслагању предлога и именица по падежима (*inter ipsi*), о изостављању слова *h* из латинских речи (*abuit*), присуству надредних ознака за скраћивање или падеже тамо где за тиме нема потребе, присуству додатних потеза на словима који немају јасну сврху или значење, употреби погрешних речи (*quidam* уместо *quondam*, за означавање покојника³⁰ и слично), бројним варијантама при писању једног те истог личног имена (*Wlc, Wlk, Vlk*), нестандардним облицима појединих латинских речи (*quintaginta, press-daldus*) итд. Када се томе додају избледела слова, нека места се тешко могу поуздано прочитати.

²⁷ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 26; *ЛССВ*, 581–582 (И. М. Ђорђевић); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 207–212.

²⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 202–204.

²⁹ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 98–103, 108–109, sl. 35, 37, 41.

³⁰ Ту грешку коментарише: F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 243.

Документ се, у тексту, именује заменички – *presentes* (ово).³¹ Пергамент је добро очуван и само је местимично благо оштећен. На полеђини се не налазе записи савремени настанку повеље, већ само отисци четири модерна штамбиља – Архива кнезова Благајских са уписаном сигнатуром (бр. 119) и годином (ап. 1315), затим Мађарског народног музеја – збирке грофовске породице Благајских, средњовековне збирке Државног архива и, најзад, штамбиљ којим је отиснута тренутна сигнатура (66496).³²

Печат је идентичан оном који је кнез Вукослав користио и 1325. године и чија легенда, према Милану Шуфлају, мање-више одговара кнежевој интитулацији на обе повеље.³³ Печатна грудва је зделаста, са заобљеним дном, а отисак типара је направљен у смеђем воску природне (иако потамнеле) боје. Грудва је причвршћена црвеном свиленом врпцом од уплетених тј. испреплетених нити. Врпца је провучена кроз два паралелна пара прореза на средишту доњег руба исправе – један пар се налазио изнад плике, пресецајући последњи ред текста, док други пар пролази кроз плику. Уплетене нити су прво провучене са полеђине кроз горњи пар прореза, а затим кроз доњи пар, са унутрашње стране савијене плике. Након укрштања испод доњег руба исправе, два крака су уплетена у један и врпца је тако ушла у горњи део грудве. Негде у средини грудве, пре њеног обликовања, краци су опет раздвојени, чини се на три низа нити, и излазили су из печата, по свему судећи, лево, десно и на доњој ивици.³⁴ Због оштећења, сада се само назире комадићи врпце на доњој левој страни (посматрајући у односу на аверс) и на самом дну печата. Отисак је кружан, плитак и слабо рељефан. На њему се налази неколико рупа, не само по ободу, од којих је бар пет њих релативно дубоко, док су остале површинске. Тешко је рећи да ли су оне имале везе са врпцом. Слична удубљења постоје и на полеђинском делу грудве. Печат је окрњен по ивицама, а највећи пречник сачуваног дела грудве има око 50 мм. Дobar део тог промера је прекривен слабо рељефним

³¹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 277, 292–296, 299.

³² MNL-OL, DL 66496, verso.

³³ М. Šufflay, *Iz arkiva ug. narodnog muzeja*, *Vjesnik Kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva* 8 (1906) 227.

³⁴ Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Сарајево 1970, 7, 83–90; Г. Љремошник, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Сарајево 1976, 64–66, 75–81, 91–117; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 219–240.

отиском типара, на основу кога је Шуфлај утврдио начелну легенду, што је данас сасвим немогуће.³⁵

На овом месту треба споменути могућност постојања паралелног примерка, чији је однос са овим који се овде приређује, за сада, немогуће утврдити. Наиме, већ је речено да је Талоци у различитим издањима наводио да је ова повеља издата 1315, односно 1305. године. Сва познија издања преписивала су једну од две варијанте. Иако би се могло помислити да се ради о Талоцијевој непрецизности, чини се да постоје неке индиције да се ради о различитим примерцима, иако остаје нејасно зашто би они настали и зашто се сâм Талоци на то није осврнуо.

У збирци посвећеној повељама из архива кнезова Благајских, коју је приредио заједно са Шамуом Барабашем (1897)³⁶, Талоци објављује примерак који овде приређујемо и који недвосмислено носи 1315. годину. Осам година касније, овај пут самостално, он по први пут објављује исту исправу, са мањим разликама у читању (што укључује и датум) и у опису и са јасно различитим местом чувања документа. Разлика у опису подразумева помен висећег печата који стоји на црвено-жутој свиленој врпци (примерак који ми приређујемо има искључиво црвену врпцу, као што стоји и у опису у дипломатару Благајских), а као место чувања је наведен Земалски музеј у Сарајеву. Ни у једном издању није експлицитно наведено чији је печат затечен на исправи. Примерак је означен као оригинал на пергаменту, што је случај и са примерком који се чува у архиву Благајских. Разлике у читању нећемо овде наводити у појединостима, а оне се свде на варијанте писања одређених речи (махом имена), те на различито навођење године.³⁷ Неке необичности, попут облика *abuit*, и неслагања предлога и именице су, пак, присутне у оба примерка.

³⁵ М. Šufflay, *Iz arkiva ug. narodnog muzeja*, 227; Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 76–77. О мотивима на печату видети и: Ј. Белошевић, *Pečatnik hrvatskoga bana Pavla I Bribirskog iz Zadra*, *Diadora* 3, Zadar 1965, 159–167, Т. I–V; Р. Анђелић, *Srednjojvjekovni pečati*, 11–13, 92–95; Н. Исаиловић, *Повеља бана Павла Шубућа*, 12–14. Уп. А. Сulejmanagić, *Grbovi Vukčića Hrvatinića*, *Povijesni prilozi* 48 (2015) 45–63.

³⁶ Можда је разлог што се Талоци не осврће на ову дискрепанцу управо чињеница што је прво издање приређивао са Барабашем, који је можда радио транскрипцију датог документа, а можда су то чинила и трећа лица за потребе двојице приређивача, што у то време није било необично.

³⁷ L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex Diplomaticus de Blagay*, 79; L. Thallóczy, *Tanulmányok a bosnyák bánóság kezdetéről főtekintettel a körmendi levéltár okleveleire, Értekezések a Történeti Tudományok köréből* 20/5, Budapest 1905, 58–59.

Нажалост, није могуће утврдити међусобни однос ових потенцијално различитих примерака (уколико уопште постоје), нити време њиховог настанка и установити да ли један хронолошки претходи другом или су настали истовремено (а ово последње је мало вероватно, ако су врпце заиста различите, а грешке у писању године исправно пренете). Разлог за то је што се данас у Земаљском музеју у Сарајеву наведена исправа не може пронаћи, као ни још једна средњовековна босанска повеља за коју је Талоци навео да је „оригинални концепт на папиру“.³⁸ У Музеју се тренутно чувају три друга босанска документа из раздобља средњег века.³⁹ Податак да је већина граматичких грешака присутна у оба примерка указује на то да је један од примерака био неспоредни предложак за писање другог. Понављамо – све то важи уколико су уопште постојала два примерка.

Ранија издања

L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Blagay 1200–1578*, Budapest 1897, 79, br. 38 (1315. година); L. Thallóczy, *Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről főtékintettel a körmendi levéltár okleveleire*, Értékezések a Történeti Tudományok köréből 20/5, Budapest 1905, 58–59, br. 4 (1305. година); Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arhiva*, GZM 18 (1906) 436, br. 4 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); L. von Thallóczy, *Untersuchungen über den Ursprung des bosnischen Banates mit besonderer Berücksichtigung der Urkunden im Körmender Archive*, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina 11 (1909) 276, br. 4 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VIII*, Zagreb 1910, 417–418, br. 340 (према *Codex diplomaticus comitum de Blagay*); L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, Munchen–Leipzig 1914, 327–328, br. 3 (према Thallóczy, *Tanulmányok*); Gy. Kristó, *Anjou–kori Oklevéltár I (1301–1305)*, Budapest–Szeged 1990, 385, br. 806 (регест на мађарском, према Thallóczy, *Tanulmányok*); M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 205 (регест на хрватском, према оба издања, уз навођење 1315. године);

³⁸ L. Thallóczy, *Studien*, 327–328, 352. Ради се о повељи банице Анке и војводе Сандаља Хранића Алекси Паштровићу (1409).

³⁹ Ради се о повељама краља Твртка Хрвоју Вукчићу (1380), краља Дабише кћери Стани (1395) и краља Томаша синовима Иванца Јурченића (1450).

Gy. Kristó, *Anjou–kori Oklevéltár IV (1315–1317)*, Budapest–Szeged 1996, 87, br. 220 (регест на мађарском, према *Codex diplomaticus comitum de Blagay*); M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 289 (регест на хрватском, према оба издања, уз навођење 1315. године); E. Dedić, *Sanica u srednjem vijeku*, Godišnjak Вошњајске заједнице културе „Preporod“ 14 (2014) 356–357, нар. 19 (издање према Thallóczy, *Tanulmányok*, уз навођење оба издања и избор 1315. године).

Текст повеље

Nos comes⁴⁰ Vkosslaus⁴¹, filius quidam⁴² (!) comitis Heruvatini⁴³, |2| damus pro memoria⁴⁴ quibus expedit universis presentium per tenorem⁴⁵, |3| quod quidam Wlc, filius Obrada⁴⁶, abuit⁴⁷ (!) causam cum generatione⁴⁸ |4| sua de Zanicha ante nobiles viros una cum Whosslavo⁴⁹, ante presentiam |5| ipsius et fecerunt concordiam inter ipsis⁵⁰ (!). Hoc fuit⁵¹ ante Radoslaum,

⁴⁰ Реч има надредну линију, што указује на скраћеницу, али скраћенице нема.

⁴¹ Талоцијева издања наводе облике: *V(l)kosslaus* (1897) и *Vhosslaus* (1905).

⁴² Треба: *quondam*. Талоцијево издање из 1905. наводи облик: *quondam*.

⁴³ Може се читати и као: *Huruatini*, а тако наводи и Талоцијево издање из 1897, док оно из 1905. наводи облик: *Heruatini*.

⁴⁴ Реч има надредну линију тако да би требало да се чита у облику *memoriam*, али то би био падеж који не иде уз предлог *pro*, јер он тражи аблатив.

⁴⁵ Скраћеница као да указује на облик *tenore*, али то би било у несагласју са падежом (акузативом) који тражи предлог *per*.

⁴⁶ Последње слово је тешко читљиво, али вероватно се ради о слову *a* или лигатури дифтонга *ae*, пре него о слову *i*. Талоци у издању из 1905. године пише *Obradi*, приликом првог и последњег помена ове личности, а трећи (средњи) помен наводи у облику *Obrada*. Са друге стране, у издању из 1897. се ређају облици *Obrada* (за прва два помена) и *Obrade* (за последњи помен).

⁴⁷ Стандардни облик: *habuit*. Талоцијева издања из 1897. и 1905. наводе облик: *(h)abuit*.

⁴⁸ На овом месту делује да је написан облик *generationem* (дословце: *generationen*), што би такође било погрешно слагање предлога и именице. Но, можда се ради само о необично продуженом слову *e*.

⁴⁹ Талоцијево издање из 1897. наводи облик *W(l)kosslavo*, а оно из 1905. *Vhosslavo*.

⁵⁰ Треба: *ipsos*. Талоцијево издање из 1897. врши ту корекцију, док оно из 1905. назначавачу грешку.

⁵¹ Израз *Hoc fuit* је био дописан изнад реда, ситнијим словима и уметнут између речи *ipsis* и *ante*. Талоци у издању из 1897. наводи, погрешно, *hoc fine*.

filium Bricy⁵², et |6| ante Lepum de Lusac et ante Negoium de Bachulana⁵³. Quod qui|7|cumque eorum contra diceret⁵⁴ factum nobilium virorum, quod qui ex genera|8|tione ipsius Wlko, filio Obrada, noceret, extunc ad curiam solvat⁵⁵ |9| quintaginta⁵⁶ marcas domino et secunda quintaginta Vlko⁵⁷ Obrada filio. Et illius |10| causae primus pressdaldus⁵⁸ (!) Zaladol, filius Herelchi de Lusac, alter |11| Georgius, filius Duvani⁵⁹. [Etiam]⁶⁰ quod quicumque eorum illud non audeat |12| contra dici. Datum in Zanichca⁶¹, [sub]⁶² anno Domini M^{ooo} CCC^{ooo} (!)⁶³ quindecimo.

Превод повеље

Ми, кнез Вукослав, син покојног кнеза Хрватина, дајемо као подсетник свима онима којих се то тиче путем садржаја ове исправе да је извесни Вук, син Обрада, водио спор са својим племеном из

⁵² Ово име је јако тешко читљиво, па смо се одлучили на највероватнији облик. Талоци у издању из 1897. наводи *Bric(t)ii*, а у издању из 1905. године *Brio*.

⁵³ Прво слово је данас мутно, али се вероватно заиста ради о латиничном слову *B*.

⁵⁴ Реч би морала бити спојена у облик *contradicere*, али је у повељи јасно раздвојена. Исто се јавља и у последњем, дванаестом реду текста.

⁵⁵ Могло би се читати и *solvit*, али је *solvat* правилније.

⁵⁶ Може се читати и као: *quincaginta*. Стандардни облик: *quingaginta*. Исти облик се јавља још једном у истом реду. Талоци 1897. наводи облик *quincaginta*, а 1905. године: *quingaginta*.

⁵⁷ Реч је натписана, ситнијим словима, испред речи *Obrada*.

⁵⁸ Стандардни облик: *pristaldus*. Талоцијево издање из 1897. наводи облик *pressdaldus*, а оно из 1905. *prissdaldus*.

⁵⁹ Између два слова *uu*, односно споја *uv* (*Duuani/Duvani*), натписан је неки знак, можда за скраћеницу, али се он не може идентификовати јер је избледео. Талоци у издању из 1905. чита име као: *Dunnani*.

⁶⁰ Реч је сада невидљива, па је уносимо на основу Талоцијевог издања из 1905. године, које се односи на мистериозни „сарајевски примерак“ документа. Талоцијево издање из 1897. реч једноставно изоставља.

⁶¹ Можда стоји *Zanichea*, али се то због прореза за печатну врпцу сада не може поуздано утврдити.

⁶² Реч је делимично прекривена прорезом за печатну врпцу и делује да је прецртана. Вероватно се ради о предлогу *sub* који је некада коришћен у хронолошким датацијама, нпр. *sub anno dominice incarnationis*.

⁶³ Писар је изнад слова која означавају године (М, односно ССС) натписао по три кружнице, а иза латинске ознаке за хиљаду (М), као да постоји и ситније натписано слово *i* (*Mi*). Можда су ознаке у натпису некакав украс или представљају пробу пера која је претходила писању, а, на крају, непланирано ушла у поље текста. Видети снимак у прилогу рада.

Санице пред племенитим мужевима, заједно са Вукославом, у његовом присуству, и они су постигли споразум између себе. И ово је учињено пред Радославом, сином Бриција, и пред Лепом из Лушца и пред Негојем из Бахулане. И ако неки од њих буде противречио овом чину племенитих мужава, и ако који из његовог племена Вуку, сину Обрада, буде начинио штету, да због тога уплати суду: педесет марака господину и још педесет Вуку, сину Обрада. И овој ствари први пристав [био је] Заладол, син Херелка из Лушца, а други Јурај, син Дувана. И да се нико од њих не усуди да томе противречи. Дато у Саници, лета Господњег 1315.

Дипломатичке особености

Документ има релативно једноставан и типичан формални образац, који не представља превод са словенског оригинала, као што је сугерисао Талоци.⁶⁴ Ради се о повељи која, у начелу, представља пресуду жупског кнеза. У овом случају, то није *de facto* пресуда, већ белешка о измирењу две стране пред органима судске власти.

Повеља почиње интитулацијом са владарском множином, уобичајеном за латинске исправе које су настајале у XIV веку на подручјима под утицајем угарске дипломатичке праксе.⁶⁵ Као и у каснијој повељи из 1325. године, кнез Вукослав се наводи као кнез који се не титулише путем територијалне одреднице, већ се ближе одређује својим родословљем, као кнез Вукослав, син покојног кнеза Хрватина (*Nos comes Vkosslaus, filius quidam comitis Heruvatini*).⁶⁶ За разлику од каснијег документа, овде се наглашава да је Хрватин покојни, иако је за то употребљен необичан и неправилан облик – *quidam*, уместо уобичајеног *quondam* или *condam*. Вероватно се ради о писарској грешци, пре него о варијанти, јер се овакав облик готово никад не среће у датој функцији, а писар је и на другим местима исписивао необичне латинске облике, као да су му били страни, односно као да је слабо познавао језик, о чему је већ било речи. За интитулацијом следи уобичајени спој промулгације и опште инскрипције, с тим што је употребљен ређи промулгациони израз – *datus pro memoria quibus expedit universis presentium per tenorem*.⁶⁷

⁶⁴ Lj. Thallóczy, *Istraživanja*, 421; L. Thallóczy, *Studien*, 48; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 268–269.

⁶⁵ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 314.

⁶⁶ Н. Исаиловић, *Повеља кнеза Вукослава*, 69–70, 80–82.

⁶⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 391, 393, 512.

Експозиција се практично своди на само једну реченицу којом се поручује да се повела парница између сродника из Санице, односно да је спор покренуо извесни Вук, син Обрада, а онда се одмах прелази на диспозицију у којој се, на сведен начин, констатује да је процес окончан, по (бар за угарску праксу) уобичајеном поступку – пред племенитим људима и господаром жупе као судијама. Чини се да нису сви племићи били из Жупе Бањица, што би опет указивало на праксу у Угарској и Хрватској где су се, у улози заступника, сведока, медијатора или судија јављали представници властеле не само с територије на којој се спор водио, већ и из околних области.⁶⁸ Уколико су, пак, сви племенити људи били представници Жупе Бањица, онда је подручје Жупе Лушци, која се налазила у непосредном суседству, у изворишном делу реке Сане, било на неки начин везано тј. „афилирано“ за Бањицу, можда зато што је и том жупом господарио кнез Вукослав. Иако је из ње пришао бану Стјепану II око 1326. године, она му је одузета и постала је бански посед, мада је Хрватинић добио право да у Бањицу и Врбању пресели све верне људе.⁶⁹

За оне који прекрше договор о измирењу и учине штету Вуку Обрадовом, а то се, иако се прва одредба односила на свакога, пре свега тицало Вукових сродника из Санице, предвиђена је световна санкција, што је опет превасходно угарски, а не босански обичај.⁷⁰ Као јемци се јављају двојица пристава, који нису сведоци, већ судска, гарантно-извршна лица, од којих је један такође из Жупе Лушци.⁷¹ На крају се, као својеврсна допуна санкције, наводи кратка реченица којом се поручује да се нико не сме усудити да записаном правном чину противречи – [*Etiam*] *quod quicumque eorum illud non audeat contra dici*.⁷²

Датум је елиптичан јер му недостају поједини елементи, тачније дан и месец. Локација записивања је Саница (*Datum in Zanichca*), што сведочи о томе да је документ настао одмах након окончане парнице између Вука

⁶⁸ M. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41, 63–64, 71–72, 167–168; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 399.

⁶⁹ J. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 42–43, 45–48, 231–243.

⁷⁰ *Quod quicumque eorum contradiceret factum nobilium virorum, quod qui ex generatione ipsius Wlko, filio Obrada, noceret, extunc ad curiam solvat quintaginta marcas domino et secunda quintaginta Vlko Obradae filio*. Видети и: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 419–420 и нап. 18.

⁷¹ M. Костренчић, *Fides publica*, 60–63; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 452, 454–456.

⁷² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 431–432.

Обрадовог и његових саплеменика из Санице, тј. да повеља представља белешку о судском процесу коју је, као председавајући жупског суда, на лицу места донео кнез Вукослав. Хронолошка одредница датума садржи само ознаку хришћанске ере и године, с тим што је писар имао неколико дилема и исправки – прво је, чини се, ставио предлог *sub*, а затим га прецртао, остављајући само формулацију *anno Domini*, када је реч о ери. Годину је, пак, исписао тако што је изнад латинске ознаке за хиљаду (M), односно изнад три ознаке за стотину (CCC), исписао по три кружнице нејасног значења, вероватно грешком. Ознаку декаде и године означио је речима, правилно.⁷³ Име писара изостаје, што није необично за латинске исправе, па стога не знамо ништа о пореклу састављача ове повеље.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњаване личности: **comes Vkosslaus, filius quidam comitis Huruatini, Whosslavus / кнез Вукослав, син кнеза Хрватина** (ССА 4, 118; ССА 7, 55–56; ГПБ 2, 19).

Wlc/Wlk/Vlk, filius Obrada (Вук, син Обрада), 3, 8, 9 (редови у изворнику) – особа поменута само у овој исправи. Ради се о представнику рода, односно племена из Санице. Није познато да ли се дотично племе сматрало нижом властелом, пошто уз њега није експлицитно наведен придев *nobilis*, већ је одређено само речју *generatio*.

Radoslaus, filius Bricy [Brio] (Радослав, син Бриција или Бриона), 5 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Пошто је име Радосављевог оца написано јако нечитко, могло би се спекулисати да би то могао бити Бенко (*Benco*), који би се могао повезати са лужачким родом Бенковића, који је одлучио да остане неверан босанском бану и након 1326/27. године, али сматрамо да су такве спекулације ипак неосноване, посебно зато што се за овог појединца не наводи да је из Лушца, тј. Лужаца. Нешто је већа могућност, али опет сразмерно мала, да је Јурај, син Дувана, припадник рода Дивјеновића, који су такође одбили да се врате у верност бану Стјепану II (видети ниже).

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 42–43.

Lepus de Lusac (Леп из Лушца), 6 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Наводи се да је из Лушца, што је

⁷³ M^{ooo} CCC^{ooo} quindécimo. Видети и нап. 63.

готово сигурно одредница Жупе Лушци, а не неког насеља. Марко Вего је сматрао да је његово име превод и да је изворно гласило Зец (лат. *lepus*).

Литература: М. Vego, *Postanak imena Bosanska krajina*, 188; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 243.

Negoius de Bachulana (Негоје из Бахулане), 6 – племенити човек (властелин) који се помиње само у овој исправи. Бахулана (или Бачулана, Бацулана) највероватније је име места, јер у широј околини није забележена жупа или жупанија тога имена. Само место није познато из других извора, а Талоци га у својој студији чита као *Баховљане*. Међутим, ни место тог имена данас више не постоји, ни на простору некадашње Жупе Бањице, нити у суседним областима. Да ли се можда ради о деформисаном облику оближњег села Биљани (Доњи и Горњи), или, пак, о подједнако нетачно исписаном облику данас неубицираног села Загуљани⁷⁴, које се, према повељи краља Томаша из 1446. године, налазило у близини – тешко је рећи. Село Маховљани које би припадало Жупи Глаж, најмање је вероватан кандидат за идентификацију места *Bachulana*.

Литература: Thallóczy, *Istraživanja*, 421; Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 231–243.

Zaladol, filius Herelchi de Lusac (Заладол/Сладоје, син Херелка/Хрељка из Лушца), 10 – особа поменута само у овој исправи. И овде се радило о особи, по свему судећи, из Жупе Лушци. Због необично исписаног имена – Заладол, син Херелка, могуће је да се заправо ради о имену Сладоје, који је био син Хрељка.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 243.

Georgius, filius Duuani (Јурај, син Дувана), 11 – особа поменута само у овој исправи. Према другом читању, могло би се радити о сину Дунана. Како су готово сва имена у повељи исписана на необичан начин и делују неубичајено, није искључено да су нетачно наведена и могуће су и друге варијације. Да ли је он можда припадао роду Дивјеновића из Лужаца који се после 1326. није, за разлику од кнеза Вукослава, вратио у верност босанском бану, тешко је рећи, али то је ипак мало вероватно.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 42–43; Ј. Мргић, *Повеља бана Стјепана II*, ССА 7 (2008) 52–55.

⁷⁴ Можда одговара данашњем селу Завале.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **comes/кнез** (ГПБ 2, 3, према регистру); **presentes/исправа** (ГПБ 2, 85; ГПБ 3, 27); **generatio/племе** (ГПБ 10, 86–87); **pressdaldus/пристав** (ГПБ 1, 19).

causa (спор, парница, суђење), 3 (ред у изворнику) – основно значење ове речи је *разлог*, али се на овом месту ради о термину који је означавао неко отворено, неразрешено питање или спор који је резултовао формалном парницом или рочиштем пред судом.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 117, 895, 897.

curia (суд), 8 – реч је означавала и двор, али и суд којим је председавао господар области, делећи правду заједно са групом племенитих људи. Овакав суд био је установа обичајног права која је могла, али није морала бити кодификована. У земљама угарске круне овакви судови на нивоу жупанија, жупаната или заједница (општина) били су уобичајени, а на основу пар примера из босанско-угарског пограничја, везаних управо за племенити род Хрватинића, чини се да је та установа постојала и у Босни, не само на нивоу државе, већ и жупа. Да ли се радило о домаћем институту или од суседа преузетом обичају, тешко је рећи у недостатку извора. У конкретном случају забележеном у овој исправи, жупски суд деловао је, практично, као тзв. „примирителни“ (мировни) суд, у оквиру кога се, уз могућу медијацију и неспорну гаранцију пристава, дошло до споразума и измирења тужиоца и тужених.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1385–1398; Z. Herkov, *Грађа за финансијско-правни рјечник феудалне епохе Хрватске I*, Zagreb 1956, 231–232; ЛССВ, 719–723 (А. Веселиновић); M. Rady, *Nobility, Land and Service*, 41–44, 162–169.

marca (марка), 9 – марка или гривна представљала је и тежинску меру и новчану обрачунску јединицу. Реч је германског порекла и има значење ознаке, белешке, жига. Као тежинска мера, марка је осциловала у зависности од региона, али је славонска марка, о којој је овде вероватно била реч, износила око 237 грама. У обрачунском смислу, постојала су два типа марке. У односу на угарски новац, једна марка је била једнака износу од три угарска флорина (дуката). Са друге стране, иста јединица се помиње и у судским поступцима. У њима је једна марка злата вредела 72 дуката, док су марке сребра осциловале у вредности од једног до

четири златна дуката, у зависности од квалитета, што у овом документу није наведено.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 360, 590, 602, 630; Z. Herkov, *Grada II*, Zagreb 1956, 109–121.

Топографски подаци

Zanicha/Zanichsa (Саница), 4, 12 (редови у изворнику) – назив који носе три међусобно блиска насеља која се данас налазе на северозападу општине Кључ. Највеће од њих, Саница (општинско место до 1961. године), налази се око 17 км северозападно од Кључа, док се Доња Саница налази неких 5 км источно, а Горња Саница неких 3 км западно од Санице. У средњем веку ово је подручје било на северном ободу жупе Бањица, према Жупи Сана. Док је Бањица углавном припадала Босни, Сана је била доњославонска жупа и, током највећег дела средњег века припадала је Угарској. Документ који се овде приређује садржи први помен Санице у историјским изворима. Осим њега, Саницу, у склопу Жупе Бањица, помиње и повеља босанског краља Томаша синовима Иваниша Драгишића, једног од нећака Хрвоја Вукчића, из 1446. године. Према истраживањима Јелене Мргић, ова Саница би могла одговарати Горњој Саници.

Место је добило име по речици Саници која извире на Грмечу, а улива се у оближњу Сану, 12 км северозападно од Кључа. Сва три горе поменута насеља су у долини реке. Ту се налазила праисторијска градина на локалитету Црквена главица, а из правца Бравског поља (са јужне стране Грмеча), кроз Саничку долину ишао је пут Салона–Сисција. Постојала су и два римска насеља на локалитетима Пантоши и Биљани, а потоње насеље је имало и своје утврђење. Подручје је прешло у угарске руке после потчињавања потомака Вукослава Хрватинића угарском краљу Лајошу и њиховог пресељења у Славонију, али су га повратили Хрвоје и Вук Вукчић 80-их година XIV века. Касније је жупа са свим местима припала потомцима Драгише Вукчића и његовог сина, горе поменутог Иваниша Драгишића. Неколико месеци после пада средњовековне босанске државе, долину Санае заузели су Угри. Временом је на том подручју створена Јајачка бановина којој је Бањица припадала све док је нису поново освојиле Османлије, вероватно током последње деценије XV века.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 438–441; L. Thallóczy, S. Varabás, *Codex Diplomaticus Comitum de Blagay*, 79; L. Thallóczy, *Studien*, 327–328.

Литература: М. Карановић, *Саничка жупа у Босанској Крајини*, Српски етнографски зборник. Насеља и порекло становништва 26 (1930) 241–305, посебно стр. 245–247; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 23, obr. J. Jedvaj, S. Musulin, J. Nagy i dr., Zagreb 1976, 238 (погрешно идентификује Саницу, тумачећи топоним из ове повеље као презиме Жанић); J. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 231–242 и према регистру; E. Dedić, *Sanica u srednjem vijeku*, 353–362.

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

**LA CHARTE DU KNEZ VUKOSAV HRVATINIĆ PAR LAQUELLE
EST ÉTABLI LA PAIX ENTRE VUK, LE FILS D'OBRAĐ, ET SES
COUSINS DE SANICA**

Sanica, 1315.

Résumé

Le knez Vukosav Hrvatinic, fils du knez Hrvatin et maître de la paroisse Banjica, confirme qu'ensemble avec les trois hommes nobles et deux confidents, il avait assisté à l'établissement de la paix entre Vuk, le fils d'Obrad, et sa «tribu» (generatio) de Sanica, qui avant étaient en dispute. Il est défini par la charte que personne ne doit violer l'accord, et si un quiconque de la «tribu» mentionnée faisait du mal à Vuk, il serait obligé à payer à la cour les 100 marcs, desquels 50 au «maître» (probablement au knez Vukosav ou son suzerain), et 50 à Vuk, lui-même. A l'époque de la création de ce document, le knez Vukosav était sous l'influence, il est possible même qu'il était sous la règle de la famille des nobles Babonić, qui avaient à cet époque-là position du ban de la Slavonie. Ensemble avec la paroisse Banjica, sous le contrôle direct de Vukosav Hrvatinic, se trouvait aussi la paroisse Lužac (Lušci), d'où venaient un des nobles et un des deux confidents présents à la cérémonie d'établissement de la paix.

Mots-clés: Vukosav Hrvatinic, Vuk Obradović, Sanica, Lušci, paroisse Banjica, année 1315, XIV siècle, charte, diplomatique, langue latine.